

Realizem pri Slovencih: 1848 (proti Metternichovem absolutizmu) - 1899 (izid Cankarjeve Erotike in Župančičeve Čas opojnosti (zač. slo. nove romantike)); Slo. pravega realizma sploh nimamo 1848-1881: romantični realizem, 1881-1898: poetični realizem; vzroki za nastanek: politične razmere (marčna revolucija), novi miselni tokovi (pozitivizem), politična gibanja (stranke), literarni progarmi, razmah svobode tiska in govora v času dvoletne demokracije; politična gibanja: staroslovenci: vodil dr. Janez Bleiweis (urednik kmetijskih in rokodelskih novic-izhajajo od 1843 naprej)→nazadnjaški, prihodnost države vidijo v okviru Avstroogrške, boj za Sl. jezik in kulturo (prireditve v čitalnicah-besede); mladoslovenci: vodi Fran Levstik, pobudnik programa zedinjena Slovenija (zahteva združitve vseh Slo. v skupni domovini, lastni parlament, Slo-uradni jezik, ustanovitev univerze v Lj.), prireditve tabori (proti Avstroogrski): skupno prizadevanje za Slo jezik; literarni programi in miselni tokovi: program Vajevcev povezan z izdajo lit. glasila Vaje (osnovnošolci Lj. realke v letu 1854); ilegalno, zato rokopisno (4x izšlo), sodelavci: Fran Erjavec, Valentin Mandelc, Zarnik; zagovarjajo pozitivizem in se zavzemajo za sodobne pesniške oblike; Levstikov program: napake Sl. pisanja (1858): Levstik zagovarja potrebo po objektivno-ustvarjalni kritiki (ne žaljivo, ne preveč hvalilno), razvijati pripovedno prozo; Popotovanje iz Litije do Čateža: poda celotni lit. program; Fran Celestin: Naše obzorje (1833 v Ljubljanskem Zvonu); opozori na snov iz katere naj bi naši pripovedniki črpali snov objektivnega pisanja→iz kmečkega življenja; vpliva na Kersnika in njegovo usmeritev v politični realizem;

Fran Levstik: novinar, urednik časopisa Naprej, svobodomiselen, kritičen, nepopustljiv, zelo dosleden, nepotrpežljiv→svojih idej ne uresničuje; urednik dunajske Pavlihe (satirični tisk, napada staro- in mladoslovence); arhivar; umre v NASA centru (Polje); lit.delo: Pesmi (1854), Tonine pesmi, franjine pesmi, popotovanje od Litije do Čateža (1858), Martin Krpan (1858), Deseti Brat (nedokončana novela), skupaj z Jurčičem: drama Tugomer, publicistično in časnikarsko delo (Napake Slo pisanja); estetska merila pisanja: v središču bes. umetnine naj bo človek, lit. junak naj dela in misli, pripoved naj bo v šalo zavita, zgodba naj ima svoj zaplet in razplet, zgledovanje pri živem junaku, izogibanje

natančnemu zunanjemu opisovanju dogodkov, človeka in narave; *Martin Krpan*: snov: motiv boja med velikanom in navadnim človekom je znan že iz svetopisemskega izročila (David in Goljat) in Slo. ljudskega izročila (Pegam in Lambergar); tovorniške pripovedke (sol); krepani-kmečki svobodnjaki (samostojni svobodni ljudje); predelava snovi: aktualizacija-posodobitev; zgradba: okvirna zgodba (pripoveduje jo kmet Močilar)-pripoved; oznaka oseb: Martin Krpan: edini lik Slo. lit., ki je samozavesten, bister, z naravnim čutom, svobodna osebnost, brez predsodkov, poštem, občutljiv, zunanja robotost vs. notranja plemenitost in čut za poštenost; simbol Slo. naroda: Slo. pove, da niso manjvredni, odnos Avstrije do Slovenije;

Josip Jurčič: lit. delo: mladostno obdobje: predelava ljudskih pripovedk, Pripovedka o beli kači, Spomini na deda, Domen, Rokovnjači, Deseti brat (1866); zrelo obdobje: Cvet in sad, Med dvema stoloma, Doktor Zober, Hči mestnega sodnika; *Deseti brat*: nastanek: Levstikov lit. program in njegov nedokončani 10. brat, lastno ljubezensko doživetje z Johanno Ottovo, W. Scott: Starina; lit. osebe: učitelj Lovro Kvas, 10. brat Martinek Spak, graščak Benjamin, hči Marica Slemeniška, Marjan Piškav; fabula in oznaka oseb: sintetična zgodba: Lovro Kvas bi rad šolanje nadaljeval na Dunaju in si pridobil položaj v družbi; zaposli se kot domači učitelj na gradu Slemenice, kjer se zaljubi v Manico in ona vanj, vendar se zaveda, da mu je zaradi položaja nedostopna; Benjamin to slutni in čeprav je Lovru naklonjen se odloči, da ga raje odslovi, kot pa da se njegova slutnja potrdi; Lovro pismo Ferdinandu Bojanu: svet sodi človeka po tem kar ima, meni Lovro, zato on v svoji luči ni nič, ker nima denarja; Lovro: smili se samemu sebi, njegova dejanja so usmerjena k lastnemu in družbenemu vzponu; Manica: dejavnejša, usmerja njuno zvezo, nekako resnična, oddaljena od življenja; Marjan: robot, zelo tenkočuten, s svojim ravnanjem kaže svojo ljubezen; na razplet ljubezenskega razmerja med Manico in Lovrom vpliva predvsem 10. brat, ki posega v spore med Marjanom in Lovrom, ter je v enem takih spopadov tudi smrtno ranjen, Marjan pa hudo poškodovan; pred smrtjo 10. brat Lovru zaupa svojo življ. zgodbo; analitična zgodba: izvemo, da je 10. brat sin Magdalene Strugove, ki se je nekot poročila z dr. Kavesom, ki jo je zapustil z majhnim otrokom, ko je zvedel, da ne bo

podedovala premoženja po stricu; Stric Lovra-Kaves je Magdaleninega strica počasi zastrupljal, pred smrtjo je sinu zaupala pisma (Kavesova), ki ga bremenijo umora; s temi pismi se je Martin odpravil po svetu iskat svojega očeta, ki ga je tudi našel (tudi očeta Marjana); Piškav je živel mirno, dokler ga ni odkril Martin in ga začel izsiljevati s pismi svoje matere; pred smrtjo je 10. brat naročil Lovtu naj vrne pisma Piškavu ter da mu je vse odpuščeno; po tem dogodku Piškav izgine in govori se, da je naredil samomor; grad in denar zapusti Lovru, ki postane graščak, doštudira pravo in se poroči z Manico (tuki je Saška napisala z Marjanom!!!); realistične in romantične sestavine: realizem: pragmatičnost, natančni opisi, jezik; romantika: skrivnostne osebe (Piškav, 10. brat), ljudsko izročilo, ljub. spletke in intrige, razsvetljenje: pomenljiv (srečen konec), lik Kvasa (boj za družbeni položaj), razčustvovanost; Levstikova kritika 10. brata (zasebno pismo Jurčiču): opozori ga na nekaj pomanjkljivosti (slabo očitani Manica in Kvas, sentimentalnost); *Telečja pečenka*: psihološka značajevka ali novela; 1872 v Mariboru; 5 poglavij; fabula: oficir Bitič je človek navade-ne more se odpovedati telečji pečenki; nekega dne se pojavi odpor do tega (videl je, kako v umazaniji pripravljajo telečjo pečenko), začel je hirati, svetujejo mu naj se poroči; odloči se za hišno hiše, kjer je živel, pa ga ta kljub denarju ne mara, Bitiča zadene kap, na ulici umre (slišal je, kako je hišna govorila o njemu); novela: zgodba enega človeka v krajšem časovnem obdobju, presenetljiv konec;

Simon Jenko: lit.delo: *Pesmi* (1865), *Tilka*, *Jetrški učitelj*; *Tilka*: pisateljeva perspektiva: tragična-ironija-posmeh ljudem, ki se Tilku posmehujejo (uživanje v tuji nesreči); distanca: z daljave gleda na snov; vsevedni pripovedovalec: zanj je pomembno, da pozne zgodbo od začetka do konca; značajske lastnosti, odzivanja na okolje: dejanja: ustaljenost, podložnost drugim; vedenje: potrpežljivost, dobrohotnost; odziv na okolje: umik v samoto, družinski krog, šaljivost s priokusom grenkobe (zaveda se telesne in umske omejenosti); psihološka novela: natančen opis Tilke, poudarja značaj; romantična izbira junaka: vaški posebnež; *Obujenke*: (spomin na nekdanjo ljubezen); 10 pesmi; motiv: ljubezen (Leopoldina Kuraltova); 1. uvod: prva pesem: primerjava s Prešernom, Jenko je realističen, ne toži (ljubezen ohrani kot spomin);

sprejemanje dejstva, otožnost; Prešeren: tožba, svetobolje, nepremagljivi razkol; romantika: razkol med preteklostjo (ideali) in sedanostjo (stvarnost); obujenka: čutna ali senzualna ljubezenska lirika (Jenko-začetnik), konkretnost, uživanje v ljubezni, ni poduhovljenosti (Prešeren); Jenko: Slo. zgod., kritičen pogled na Slo.;

Josip Stritar: lit.delo: poezija: Dunajski soneti; pripovedništvo (sentimentalno, razsvetljensko); Zorin: pisemski psihološki roman; Gospod Mirodolski, Rusava; *Kritična pesem*: uvod k ponovni izdaji Prešernovih Poezij; (Klasje 1866) → prvi odkrije pomen Prešerna; nizka kvaliteta pisanja (pisatelj je vsak, ki zna pisati); pomanjkanje kritike, kritik ne zna javno nastopiti (vsi se bojimo resnice); duhovit povzetek (kritiko potrebujemo, da se znebimo slabih predsodkov);